

ALEXANDRU LAMBRIOR'S CONTRIBUTION TO FOLKLORE

Anca-Diana Bibiri, Scientific Researcher, PhD, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: In folklore, Alexandru Lambrior expressed a particular interest, being preoccupied with maintaining popular collections of material needed to meet the masses feeling and thinking. The fundamental idea that emerges from all the folklore research is the compilation of a corpus of popular literature recommending to collect all folk material, including all those materials that peasants had created, preserved and transmitted over time, being the first researcher who stated this need for our national literature.

Keywords: corpus of popular literature, folklore, material culture, national literature

1. Creația populară. Definiții, concepte, caracteristici

Creațiile populare stau mărturie peste veacuri a existenței popoarelor reliefând bogăția sufletească a omului de rând, psihologia maselor, concepția despre diferitele evenimente ale vieții, modul de a concepe și de a privi lumea.

Un loc de seamă în cadrul istoriei literare a poporului român îl ocupă folclorul. Așa cum apreciau și marii noștri folcloriști, „înainte de a exista o literatură românească scrisă a existat o literatură orală, conservată de masele largi populare, o literatură care încifra, într-un limbaj artistic propriu, idealurile și aspirațiile neamului românesc. Această literatură s-a dezvoltat în contextul unui orizont cultural vast, pe temeliiile căruia s-a înălțat cultura și literatura noastră modernă” (Pop; Ruxăndoiu, 1976).

Creațiile folclorice mărturisesc despre „lupta străveche a omului pentru stăpânirea naturii, despre lupta împotriva cotoritorilor turci și tătari, despre războaiele împotriva exploatării boierești și ciocoiești, despre fenomenele de proletarizare. În ele găsim mărturia statornică a năzuințelor poporului muncitor spre libertate și dreptate socială, expresia dorinței lui nestrămutate de a-și făuri o viață fericită” (*Istoria literaturii române*, 1964).

Folclorul înglobează pe lângă valorile arhaice, tradiționale, nealterate de civilizație, și faptele vii și actuale, deoarece tradiția coexistă cu inovația; nu se pot cerceta doar moștenirile transmise din timpuri străvechi, din generație în generație, prin viu grai, ci importante sunt și interacțiunile țăranului cu realitățile de zi cu zi, prin care se relevă psihologia și sufletul acestuia.

Toate colecțiile de folclor dau informații din care reies concepțiile omului de la țară față de oamenii cu care vine în contact, despre instituțiile sociale, despre evenimentele la care a luat parte, despre toată experiența acumulată și filtrată prin propria lui conștiință; astfel îl cunoaștem pe țăran în toate circumstanțele la care viața îl supune, fie că muncește sau se distrează, evidențiindu-i modul de a simți și de a gândi.

Privit în general, folclorul reprezintă totalitatea manifestărilor artistice literare, muzicale, coregrafice și de spectacol care aparțin culturii literare spirituale și care evidențiază creativitatea poetică a poporului.

Folclorul se deosebește de creația artistică cultă prin câteva trăsături caracteristice. Un prim caracter al folclorului este acela *tradițional*. Tradiția reprezintă „amintirea faptelor păstrate în memoria maselor, prin transmiterea orală din generație în generație”, dar și „transmiterea unui obicei, adică a acțiunii însăși” (Papadima, 1968). Raportul dintre tradiție și

inovație reprezintă o relație fundamentală care stă la baza proceselor folclorice. Dacă în literatura cultă inovația este dominantă, în folclor acțiunea tradiției este mai puternică. Dinamica raportului este influențată de o serie de factori: vârsta oamenilor are o anumită importanță – bătrânii sunt mai conservatori, în timp ce tinerii sunt mult mai receptivi la inovație; femeile se dovedesc a fi mai tradiționaliste decât bărbații; etapele vieții impun, de asemenea, atitudini diferite față de raportul tradiție – inovație. În tinerețe receptivitatea la schimbare este mare, după căsătorie și acumularea unor experiențe, omul se conformează mai mult rânduielilor impuse prin tradiție. Și firea omului are o anumită importanță: unele persoane sunt mai conservatoare, în timp ce altele sunt mai predispuse la nou.

Pe baza acestora se nasc diferitele concepții dintre generații benefice evoluției folclorului, deoarece „literatura populară se dezvoltă în climatul contradicțiilor dintre vechi și nou, prin acumulări treptate de valori novatoare, concomitent cu folosirea arsenalului artistic tradițional și cu continua lui îmbogățire” (Pop; Ruxăndoiu, 1976).

O altă trăsătură esențială a folclorului este caracterul său *colectiv*. Caracterul popular este un exponent al colectivității, exprimând ideile și sentimentele colectivității. Deși nu creează efectiv, colectivitatea participă activ la toate manifestările artistice, îndeplinind rolul de conștiință critică ce veghează la păstrarea și transmiterea tradiției. Din raportul tradiție – inovație derivă raportul individ – colectivitate; dacă „spiritul unei opere literare populare este cuprins în colectivitate”, acest lucru nu înseamnă că „înlătură pe insul care se află la baza oricărui fenomen folcloric, care creează conform tradiției populare, în nota colectivității” (Theodorescu; Păun, 1967).

În folclor opera rămâne deschisă atât ca realizare, cât și ca interpretare. Fiecare variantă este o creație de sine stătătoare. O variantă provine din alte variante anterioare și, în mod virtual, reprezintă punctul de plecare pentru variantele care vor urma. Variantele scot în evidență stilul creatorilor, stilul diferitelor zone folclorice sau chiar al unei epoci.

Un alt caracter specific creației populare este *oralitatea*. Importantă nu este opoziția oral-scris, cât opoziția audiere-lectură, deoarece literatura populară este cu precădere orală, trecerea la altă formă de receptare (lectura) implicând anumite pierderi de substanță semantică. Oralitatea facilitează apariția variantelor, ceea ce denotă marea mobilitate a creației folclorice, acestea concretizându-se în antologii ce condensează viziunea colectivității.

Memoria colectivității nu păstrează numele vreunui creator individual sau nu îi acordă o importanță deosebită. Aceasta reprezintă o altă trăsătură distinctivă a folclorului. *Anonimatul* era destul de extins încă de la începuturile culturii omenirii, fiind o consecință a oralității și în același timp o manifestare a caracterului colectiv. S-au observat anumite tendințe de afirmare a paternității unor texte în rândul interpreților populari, prin introducerea numelui în ultimele versuri ale cântecului sau sunt cazuri în care colectivitatea atribuie cuiva o anumită creație: „cântecul lui..., hora lui...”. Dar asemenea denumiri dispar după un anumit timp, creațiile respective intrând în fondul obișnuit anonim.

De obicei la realizarea unor creații folclorice participă mai multe arte, acest fenomen purtând numele de sincretism. Cu excepția orațiilor de nuntă, a plugușorului, a unor părți versificate din teatrul popular, a descântecelor, a proverbelor, cea mai mare parte a poeziei românești este cântată. Poporul folosește termenul cântec pentru orice creație al cărei text poetic este susținut de o melodie, iar „a zice un cântec” înseamnă a-l cânta, a-l interpreta.

Astfel, creația folclorică ia naștere în cadrul colectivității, circulă pe cale orală din generație în generație și în chip anonim, sub formă sincretică, îmbinând elementele de tradiție cu cele novatoare.

2. Concepția folclorică a lui Alexandru Lambrior

În cadrul societății literare Junimea, un loc de frunte îl ocupau creațiile populare: „oficialmente poezia populară avea un loc însemnat în *Convorbiri literare*, iar d. Maiorescu o admitea ca un gen literar respectabil” (Panu, 1942). Printre cei care participau la ședințele din cadrul Societății se afla și filologul Lambrior, care prin articolele sale susține promovarea creațiilor populare și valorificarea acestora de către scriitori.

În domeniul folclorului A. Lambrior a manifestat un interes deosebit, fiind preocupat de adunarea și reunirea materialului popular în culegeri, necesare pentru a reuni simțirea și gândirea maselor populare de care se simțea atras, așa cum afirma și Gh. Panu: „...lui Lambrior i-au rămas totdeauna dragostea pentru țăran, cultul limbei vorbite de țăran, entuziasmul pentru tradițiile, poveștile și literatura poporului, și încrederea că pe aceste baze trebuie să ducem mai departe cultura”. Contribuția sa folclorică reiese din câteva articole: *Obiceiuri și credințe la români*, *Obiceiuri din deosebite timpuri ale anului*, *Literatura poporană*. *Pilde, povățuiri i cuvinte adevărate și povești adunate de d-nealui vornicul Iordachi Golescu, fiul răposatului banul Radul Golescul și Însemnări de drum de A. Lambrior*.

Preocupat de trecutul istoric al țării, a cercetat izvoare despre istoria economică și socială, despre cultura materială a neamului românesc. Nemulțumit doar cu informațiile din cărți, singur străbate țara în lung și în lat pentru a da la iveală în mod autentic informații prețioase despre întreg cuprinsul românesc. Astfel, în studiul *Însemnări de drum de A. Lambrior* descrie frumusețile țării, foarte multe dintre ele având caracter istoric, geografic, chiar economic. Pentru explicarea unor nume de localități sau umane, recurge la legende.

Scopul legendei, în sens etiologic, este acela de a explica un fenomen, un fapt istoric, o caracteristică, nume de locuri sau diferite origini ale plantelor, animalelor; în legende sunt prezente elementele fantastice, miraculoase pentru a descrie și a documenta o realitate materială concretă, având amprenta autenticității. Legenda e „purătoarea unui adânc rost social. Legenda explică, lămurește, învață, dă exemple de urmat sau de ocolit cu dezgust și oroare” (Papadima, 1968). Câteva legende culese în peregrinările lui A. Lambrior prin țară care dovedesc spiritul riguros și științific al cercetătorului de a da la iveală și de a face cunoscut și celorlalți creații populare de mare valoare pentru domeniul folclorului: *Peștera Sfintei Teodora*, legenda Pârâului Serafin de pe muntele Ceahlău, *Legenda Dochiei*, *Pietrele Doamnei*, *Pietrele Doamnei*, *Piscul cu dor*, *Peșterile Balicăi*, *Stânca Sorocăi*, *Lacul Dorohoiului*.

2.2. Portul popular

În studiile și cercetările folclorice foarte importantă este și cultura populară materială. Valorificarea acesteia în literatura de specialitate ne înfățișează o lume a porturilor și a vestimentației din anumite perioade ale poporului nostru.

În cercetările de teren realizate, Lambrior consemnează și câteva aspecte în această privință. Notele despre *Îmbrăcămintea țăranilor* au rămas în manuscris.

Lambrior prezintă mai întâi trăsăturile fizice ale oamenilor de la munte, apoi a celor de la câmpie; obrazul muntenilor e mai lungăreț decât al câmpenilor, iar părul celor dintâi este negru și lung, pe când a celor din urmă este scurt și adesea castaniu. În descrierea portului sunt surprinse elemente diferite, comparând câmpenii cu muntenii. Îmbrăcămintea câmpenilor e compusă dintr-o cămașă „de fuior”, care este largă, dar scurtă până la genunchi, purtată deasupra „ițarilor sau bernevicilor (pantaloni tipici, din postav alb, ițari.) de pânză”. În picioare poartă ciubote sau „iminii, un fel de papuci de piele mai groasă”; sunt încinși cu brâie de culoare roșie sau verde, iar peste cămașă poartă sumane „de lână în doi peri, fără găietane (fir de metal sau șiret de lână, mătase etc., cusut ca ornament la unele obiecte de îmbrăcăminte) sau un fel de pieptare de cit (material textil de calitate inferioară, înflorat și apretat, fabricat din bumbac), până la brâu, bumbăcite, cu mânecile lungi, numite ilice”. Spre deosebire de aceștia, muntenii au gulerul cămășii cusut cu mătase; nădragii sau ițarii sunt strânși pe picior, țesuți din lână și încrețiți mult, „fiind mai lungi decât piciorul omului”. Peste cămașă au cojoace scurte cu flori de mătase. În picioare au opinci, se încing cu brâie sau cu „o chingă lată de o palmă și mai bine, acoperită cu nasturi peste tot, iar pe umăr poartă o tolă. Sumanele lor sunt negre, cu găitanuri de lână și poartă mai mult pălării decât căciulă, vara și iarna, fără decât numai la frig mare pun amândouă odată”.

Urmează descrierea portului femeilor atât vara, cât și iarna. Evidențiază frumusețea și simplitatea acestuia. Cămașile purtate de acestea se numesc *altițe*, deoarece sunt împodobite pe piept, pe umeri și la mâneci cu fir de lână roșie sau albastră; acestea sunt strânse la mijloc de brâie frumos colorate. Fustele pe care le poartă se numesc *catrințe*, în culori frumos îmbinate, fără a atrage atenția asupra lor.

În anotimpul rece, ele poartă *suman* sau *cațaveică* (haină țărănească scurtă (îmblănită), cu mâneci largi, purtată de femei; scurteică „blănită mai toată cu piele de miel, numai gulerul de vulpe și acoperită cu postav alb sau verde și sânilii; mânecile cațaveicii sunt lungi și fără blană”). Femeile muntence poartă niște cojocele scurte, cusute cu flori și se încalță cu opinci, iar de la opinci și până la genunchi poartă un fel de ițari, numiți *cioareci*. În zonele țării mai persistă și astăzi elemente ale portului descrise de folclorist, în unele regiuni păstrându-se tradiția, în special în zilele de sărbătoare. Dacă nevestele poartă „pânzeturi” de in sau de borangic, iar bătrânele „peșchirele” (prosop, ștergar; șervet), fetele umblă cu capul gol, prinzându-și flori în păr. La gât salbele de galbeni se poartă și după căsătorie.

Toate acestea stau mărturie peste veacuri a existenței unei tradiții care coexistă cu noul, în funcție de aria geografică și de preocupările oamenilor. A. Lambrior a surprins cu finețe toate detaliile portului popular, reliefând frumusețea acestuia.

2.3.Ceremonialul evenimentelor majore din viața omului

Cultura națională a unui popor cunoaște diferite trepte de dezvoltare, fiind în continuă transformare și înnoire. Înainte de prezentarea propriu-zisă a ceremonialului de familie, filologul ieșean face o apreciere generală asupra stării actuale a tradițiilor. Lambrior consideră că în trecut a existat o mare unitate și atât în clasele de sus, cât și în clasele de jos existau aceleași obiceiuri și credințe. Dar „răzlețirea clasei boierești și înnădirea ei la alte năravuri, la altfel de viață, au lăsat pierderi însemnate în propășirea elementelor de viață națională” (Lambrior, 1875). Apreciază că poezia, muzica erau mai înfloritoare atunci când și clasa boierească, clasa mai cultivată a societății se ocupau de acestea. Se întreabă pe bună dreptate:

„Unde mai sunt cântecele zise la mesele domnilor și acele zicători de țară cu care se desfătau nu numai boierii și domnul, ci și solii țărilor străine? Păstratu-le-a pe toate poporul de jos, încăput-au toate în cercul îngust al vieții lui? Desigur că nu. El a păstrat mai mult ceea ce era a lui” (*Ibidem*). Poporul a cultivat cântecul, a păstrat baladele vechi, și a aplicat în practică tradițiile moștenite, pe care scriitorii „le sulesc, le întorc, le retează, le mai anină câte o coadă, numai să iasă romane” (*Ibidem*).

Obiceiurile pe care le prezintă se referă la evenimentele majore din viața omului: nașterea și moartea; în ceea ce privește nunta, Lambrior reușește să lase în manuscris câteva elemente, fără să elaboreze o lucrare despre aceasta.

2.3.1. Cumătriile

Ceremonialul cumătriilor este prezentat așa cum se desfășura el, păstrând nota de autenticitate. Astfel, în ceasul nașterii își făceau apariția ursitoarele care îi prevesteau copilului soarta vieții lui. A. Lambrior surprinde și expresia care se va încetățeni, *a face pe ursită*, care presupunea diferite practici magice făcute de bătrânele satului, pentru a alunga răul.

După ceremonia religioasă, urma cumătria, petrecerea propriu-zisă care avea loc seara, iar invitații erau poftiți cu o zi înainte de către un prieten al familiei prin vorbele: „jupânul nănaș și jupâneasa nănașă, împreună cu ai lor cumătrii, se închină la cinstita față d-voastră ca la un mândru codru verde și vă poștește să osteniți deseară până la gazda dumilorsale, că li s-a născut prunc tânăr și frumos și de mare veselie s-a umplut casa lor. Tare se vor supăra cinstiții nănași și întreaga cinstită adunare, dacă veți da greș la aceasta”. Odată sosiți la petrecere, bărbații se strâneau deoparte și discutau despre războaie, despre vitejiile domnilor și a boierilor, fapte petrecute în trecut, pe când acum erau preocupați mai mult de problemele personale și întâmplările cotidiene. Este surprinsă curgerea simplă și spontană a povestirilor spuse de bărbați în legătură cu vânatoare și întâlnirea cu ursul.

În acest timp, femeile vorbesc și sporovăiesc despre ale lor, până ce gazda îi invită la masă; aici se mănâncă, se bea, se veselesc și atmosfera este întreținută de lăutari, care cântă cântece de țară, cum ar fi sârbeasca, corbeasca și ruseasca. Deși sunt la o petrecere, în versurile cântecelor transpar și notele triste și aici subliniază folcloristul toată puterea copleșitoare a doinei care „are ceva a sufletului singuratic și jalnic pe care nu îl poate zugrăvi nici un cuvânt din limba grăită”.

La urmă se adună câștigul dăruit de comunitatea prezentă la eveniment, iar oaspeții se retrag la casele lor.

Valoarea prezentării lui Lambrior rezultă din faptul că acesta a participat la astfel de evenimente și le-a consemnat firul lor firesc, fără a interveni cu întrebări sau comentarii. „Datele folclorice și expresiile dialectale sunt înregistrate în curgerea lor normală. Metoda aceasta e cea mai recomandabilă: participarea la ceremoniile folclorice și captarea lor pe nesimțite.” (Chițimia, 1971)

Acest obicei, prezentat în mediul său natural, s-a păstrat peste veacuri, în unele zone în forma sa arhaică, iar în altele, au apărut elemente de noutate, dând o mai mare amploare evenimentului. Totuși, acest eveniment major în viața omului nu poate fi trecut cu vederea, venirea pe lume a unui copil aducând bucurie în familie, care este împărtășită cu întreaga comunitatea conlocuitoare.

Al doilea eveniment major în viața omului îl constituie căsătoria, începerea unei noi vieți în cadrul organizat al familiei. Date despre acest obicei la români, înregistrate de Lambrior, și pentru care scosese informații din *Descrierea Moldovei* a lui Dimitrie Cantemir, au rămas în manuscris. Acest lucru se datorează faptului că filologul s-a ocupat mai întâi de un alt moment semnificativ din viața omului, și anume, moartea, urmând ca să revină și asupra nunții, dar firul vieții sale scurte nu i-a îngăduit să își termine proiectele începute.

2.3.2. Însmormântările

Numele ceremonialului înglobează obiceiurile din clipa morții celui în cauză și până la însmormântarea propriu-zisă. Observând fenomenul în toată manifestarea lui, Lambrior surprinde elementele ce caracterizează fiecare etapă a acestui ceremonial de familie, înfățișându-le în curgerea lor naturală și firească. În mare, cele prezentate sunt și astăzi la fel, cu mici deosebiri, prezentând și unele aspecte dispărute astăzi.

Filologul începe prin a prezenta faptul că la moartea omului, acesta trebuie să aibă o lumânare de ceară aprinsă în mână, pentru ca „sufletul să fie întâmpinat cu lumină la despărțirea de trup”. Tradiția spune că acela care moare fără lumânare la cap ori a avut păcate foarte multe și grele, ori a avut “moarte întunecată”, iar bătrânii poartă o mare grijă în această privință; se crede că sufletele celor înecați nu se pot bucura de lumina zilei, ci doar de seninul nopților cu lună, astfel încât este interzisă zicala “e lumină ca ziua”, spusă de copii în nopțile cu lună.

Ceea ce aduce nou Lambrior este prezentarea jocurilor la priveghi; este înfățișat un joc numit „țușca” (acest joc are diferite denumiri pe cuprinsul țării: „ciuște sau șiuște, motroșcă, mișca” (Marian, 1892)), unde fete și băieți petrec cu mare veselie până în zori. Țușca era un ștergar împletit foarte vârtos; jucătorii se așezau în cerc, iar unul în mijloc; în timp ce jucătorii plimbau foarte repede țușca de la unul la altul, cel din mijloc trebuia să ghicească la cine se află aceasta; dacă nu ghicea i se aplica un număr de lovituri, iar atunci când ghicea, cel descoperit îi lua locul. Priveghiul ținea două zile cu aceeași rânduială sau și cu alte jocuri. Lambrior nu pomenește alte jocuri, acestea fiind prezentate de S. Fl. Marian în studiul său despre însmormântare: buvna, inelușul, lumânărica, capra, moara, cămila păpușelele, ridicarea, moșneagul și baba, mânzulica, prișcala, sticla în grindă, mărul, cioara, ursul, gășca, leuca, butea cu curechi, baba-oarba, și altele.

Deși exista o atmosferă tristă, ca la astfel de evenimente, totuși această atitudine provenea din credința că moartea „nu înseamnă curmarea definitivă a vieții și a anumitor aspecte ale ei. Mortul simțea și el nevoia petrecerii, mai ales dacă era tânăr. E cert că în vechime jocul de priveghi se practica la moartea tinerilor. Era în cinstea lor” (Chițimia, 1971).

Timp de un an de zile era interzis mersul la horă sau purtarea unor obiecte de găteală de către apropiatele mortului. După un an se făcea intrare fetelor la joc astfel: „fata purtată de mână de către un flăcău așterne o năframă la pământ pe care călcând cu picioarele se prinde în joc”.

În continuare sunt prezentate evenimentele din a treia zi, respectând tradiția, la scoaterea mortului din casă se dă de pomană câte o bucată de pânză numită *pod*, însoțită de o lumânare de ceară, apoi procesiunea pornește la drum într-o anumită ordine: mai întâi prapurile și crucea, apoi pomenile și coliva, preoții, nășălia cu mortul și, la urmă, rudele și comunitatea care participă la eveniment. După prohodirea din biserică, cei apropiați dau

„sărutarea cea de pe urmă”, iar cioclii îl scot afară și îl duc la groapă; aici se așază cu fața spre răsărit, de unde se ivește lumina, iar groapa se astupă cu pământ care formează mormântul. Este menționat faptul că dacă cel care a murit era „holtei și om de arme” i se dădea de pomană, peste groapă, calul; în caz că era un plugar înstărit „i se da peste groapă o vacă, iar de e sărac, un cucuș sau o găină neagră”.

Lumea reîntoarsă acasă se așază la praznic sau comândare, care era pregătit cu multă grijă chiar în ziua înmormântării: oi și berbeci erau sacrificați după ce preotul le citea o rugăciune, pe marginea unei gropi, unde se scurgea sângele. Această groapă se numea *arăt*. Preotul primea capul și pielea animalelor, de aici provenind și zicala „au dat pielea popei”, adică a murit.

Ultimele elemente prezentate se referă la sufletul mortului, care se zice că bânuie încă 40 de zile, astfel încât cei apropiați trebuie să tămâieze casa și mormântul tot atâtea zile. În tot acest timp se mai făceau pomeniri, numite *griji*, constând în colivă, colaci și praznic. Mai exista obiceiul ca, pe lângă cruce, la capul tânărului, să se așeze un brad. În unele zone ale țării se obișnuia să se pună în sicriu ac și ață pentru ca să-și coase hainele, când i se vor rupe, iar în Ardeal i se pune o măciucă nouă, cu care să se apere de dușmani și în care să se rezeme în lunga-i călătorie.

Toate aceste obiceiuri demonstrează credința omului în viața de după moarte, în rai și iad. Moartea nu este privită ca ceva înfricoșător, ci ca o trecere ireversibilă spre lumea „de dincolo”, unde există „viață fără sfârșit”.

2.4. Jocurile copiilor

Tot în articolul *Obiceiuri și cedințe la români*, Lambrior tratează și jocurile pentru copii. Abordarea este prima în literatura de specialitate și constituie un punct de plecare pentru cercetările ulterioare: „cel dintâi care a dat atenția cuvenită jocurilor de copii a fost Al. Lambrior” (Neagu et alii, 1967).

Nostalgia copilăriei ne urmărește toată viața, sufletul tânjind după acele timpuri pline de farmec și libertate, iar copilul din noi cerându-și drepturile. Inocența vârstei, frumusețea și plăcerea petrecerii timpului împreună răzbat, la vârsta infantilă, în magia și vraja jocului. Din punct de vedere psihologic, la această vârstă, activitatea de bază este jocul. Copilul copie ceea ce e vede în jurul sau și și exprimă toată bucuria vârstei prin joc.

Folclorul copiilor are un conținut complex și eterogen, cuprinzând piese create în epoci diferite, unele fiind preluări din folclorul adulților. Acestea din urmă au suferit modificări în conținut și formă, pentru a corespunde funcției și concepției artistice a micuților interpreți.

Lambrior a înfățișat jocuri ale copiilor atât din timpul verii, cât și din anotimpul rece, reliefând caracterul social al acestora și arătând că s-au păstrat „întocmai la țară și prin orașe, fără deosebire de clasă socială, încât se arată buni păstrători ai vechilor tradiții”. Într-adevăr, toate aceste moșteniri datează din timpuri străvechi și s-au transmis din generație în generație prin simpla lor practicare.

Câteva jocuri descrise de A. Lambrior: *Ineluș învârtecuș*, *Baba-oarba* sau *amija*, *jocul dupii*, *amijitul*, în variantă modernă, *De-a v-ați ascunselea*, *Puia-gaia*, *jocul Halea-Malea*, *brăzdița*.

Jocul are atât un caracter didactic, deoarece prin el se învață, prin repetare, cât și un rol educativ, deoarece prin ironie și chiar satiră se evidențiază trăsături de caracter ale copiilor.

Prin vioiciune și veselie, jocul reprezintă cadrul de dezvoltare psihologică a copilului, arătând dorința lui de viață, naivitatea și zburdănicia, marea cheltuială de energie consumată.

Pornind de la aceste prime însemnări ale lui Lambrior, cercetătorii din acest domeniu vor reuși să dea foarte multe culegeri îmbogățind astfel literatura de specialitate.

2.5.Diverse obiceiuri din timpul anului

Ceea ce caracterizează folclorul românesc este bogăția obiceiurilor tradiționale legate de muncile agricole de peste an și de păstorit. Cu diferite ocazii, în special religioase, poporul român petrece și se bucură, sfințind Sfintele Sărbători prin anumite practici și credințe.

Poezia de ritual și de ceremonial este sincretică, de cele mai multe ori este cântată, însoțită de dans. Ritualul are loc în anumite momente din existența omului și nu reprezintă niște realități cotidiene, ci pe acelea care sunt ocazionale și cu prilejuri deosebite, care impun un comportament diferit de acela obișnuit.

Lambrior, în cercetările de teren întreprinse pentru a culege la fața locului obiceiurile practicate de popor, a consemnat și câteva date despre practicile care se desfășoară cu anumite ocazii în decursul anului; începe cu obiceiurile de Sf. Vasile și ajunge până la Crăciun.

În noaptea spre Sf. Vasile, cea dintâi zi a anului, era obiceiul ca plugărașii să „chiuie din gură și sună din o talancă, apoi mai trag buhaiul și plesnesc din bice pe la fereștile caselor” (Șiadbei, 1926). Cu multă vreme înainte de această seară, băieții și flăcăii se reuniau în cete de până la 24 și pregăteau recuzita necesară pentru seara respectivă: buhaiul, biciul și altele. Buhaiul ere reprezentat de o puțină învelită la gură cu piele în chipul unei dobe, și în mijlocul pielii învelitoare erau niște peri din coada calului, de care se trăgea cu degetele udate cu apă, ca să scoată sunetul unui buhai, de unde și denumirea instrumentului. Dintre ei se alegea un urător care era cel mai iscusit la vorbă, iar ceilalți numai „hăiau” din când în când în cursul urăturii. Timpul urăturii diferă în funcție de vârsta participanților: cei mici, în cete de doi, plecau mai devreme și urătura lor era scurtă; urmau flăcăii care plecau la lăsarea serii și știau urături lungi și diferite; în afara acestora, mai existau cete care închipuiau *nunta*, unele jucau *moșneagul și baba* (azi nu se mai practică), iar altele *capra*. Pentru toate acestea, performerii erau răsplătiți cu colaci sau bani.

Lambrior nu notează însă nici o variantă a urăturii sau vreun text aparținând celorlalte manifestări; probabil se gândea să revină asupra lor mai târziu, având în vedere că acestea au rămas în manuscris și publicate mult mai târziu de I. Șiadbei.

A doua zi era obiceiul să se meargă cu semănatul, în Moldova, sau sorcova, în Muntenia, necunoscută în Țara Moldovenească. Umblând unul câte unul, urătorii aveau la ei grâu sau secară; în Muntenia, copii mergeau cu ramuri de flori artificiale.

La interval de șase zile urmează *Boboteaza* sau *Iordanul*, sărbătoare cu bogate implicații religioase, riguros păstrate și celebrate de Biserica Ortodoxă. Obiceiul era ca în timpul ceremoniei de sfințire a apei, după ce se slobozeau focuri din puști și pistoale, tinerii se duceau și căutau crucea aruncată de preot, crezându-se că acela care va aduce crucea va fi „scutit de boli tot anul”.

Până la Paști sunt precizate date în legătură cu evenimentele din timpul “câșlegilor, când aveau loc șezători și clăci. Cercetătorul menționează deosebirea dintre cele două: dacă șezătoarea era „o adunare de fete și de femei la o casă, cu lucrul de mână, mai cu samă cu furca”, claca era „tot o adunătură de fete și de femei fără de cât, în loc să vie fiecare cu lucrul

său, gazda le dă de lucru, ori de scărmanat lână”. Acest fapt consemnat de Lambrior dovedește că șezătoarea alcătuită numai din fete nu e specifică doar Ardealului, unde se practica intens, ci și în alte regiuni ale țării.

Astfel, clăciile și șezătorile erau prilejuri în care se țeseau și se nășteau cele mai interesante creații populare, iar timpul era acela al câșlegilor din anotimpul rece. Tot în cadrul acestor întâlniri se ziceau cimilituri de ghicit și frânturi de limbă spre hazul și veselia celor prezenți.

Ultima săptămână a câșlegilor se numește *săptămâna albă*, deoarece atunci se mănâncă numai brânză și ouă, iar ultima zi e aceea a lăsăturii secului, de a doua zi începând postul, care ține șapte săptămâni. La mijlocul postului există o zi numită *miezul păresei*, zi în care se adună ouăle strânse pentru Paști. Acestea au o semnificație aparte în cadrul acestei sărbători: înainte de a merge la Biserică pentru Slujba de Înviere, toți se spălau cu apă în care se puneau ouă roșii, ca să fie rumeni la față tot anul. Ouăle roșii se ciocnesc și cel care sparge mai multe ouă, acela le ia pe toate; cine refuza să i le dea se spunea că, pe lumea cealaltă, le va mânca cu păcură, la fel și aceia care foloseau ouă de pichere, vestite prin tăria lor. A doua zi după Paști începea scrânciobul și horele; era obiceiul ca tinerii să iasă la joc, iar bătrânii asistau de pe margine la veselia lor. Acestea țineau până la Înălțarea Mântuitorului.

O altă sărbătoare prezentată de cercetător este *Armindenul*, ziua Sf. Irimia, ce se celebra la 1 Mai, fiind strâns legată de începutul lucrărilor agricole de primăvară. Toți oamenii ieșeau în grădini și pe câmp, unde se mânca miel fript și se bea vin cu pelin (pentru ca via să rodească). Orășenii erau atenți la cântecul cucului: dacă acesta se auzea din față sau din dreapta se spune că le mergea bine tot anul, dacă îl auzea din stânga, le va merge rău. Alte eresuri de primăvară mai erau și cele legate de păsările călătoare; dacă cineva le vedea în pereche, îi mergea bine peste an și, dacă era fată sau flăcău, se căsătoreau în anul respectiv, petrecând mulți ani fericiți. Dintre păsările călătoare, la loc de cinste erau rândunelele și cocostârcii, care își făceau cuiburile în gospodăriile cetățenilor. Dacă cineva îndrăznea să strice vreun cuib, era credința că acel cocostârc de la casa respectivă aducea un cârbune în cioc și dădea foc la casa respectivă.

Sâmbăta Moșilor se celebra după Paști și era dedicată morților. Aceasta dovedește credința în viața de dincolo, legătura care se păstrează între cei vii și cei morți prin practicarea acestui obicei. Se dau de pomană de sufletul morților bucate și vin pentru care se zicea „bogdaprosti!”.

Drăgaica consta în adunarea fetelor de țărani și alegerea celei mai frumoase, care era împodobită „cu o cunună de spini împletite, cu cheile de la șuri în mână, cu mâinile întinse și legate cu basmale în chip de aripi ca și când ar zbura”. Deși astăzi asemenea ceremonial a dispărut, numele se mai păstrează, însemnând un joc neobișnuit.

Paparuda reprezenta invocarea unei zeități pentru a provoca intervenția ei în favoarea oamenilor și anume provocarea ploilor în perioadele secetoase ale anului. O copilă îmbrăcată în cămașă de frunze de copaci și buruieni, împreună cu alți copii, umblau jucând și cântând. La fiecare casă, babele îi turna apă rece paparudei și spuneau o incantație: „Papalugo, suie-te la cer și deschide porțile sale și ne trimite ploaie de sus ca să crească grâul, păpușoiul, mălaiul și altele”. În credința țăranilor, ploaia era oprită de cărămidari spre folosul muncii lor.

Prezentarea obiceiurilor din cursul anului se termină cu sărbătorile de Crăciun. Este momentul când prin colinde și anumite practici se transmite pe pământ un mesaj al cerului

creștin. Lambrior prezintă *Turca*, care astăzi nu se mai practică, *Steaua* și *Irozii*. Cântecul de stea erau cântate „cu un glas particular, ce nu seamănă nici cu cel de biserică, nici cu al cântecelor de lume”. Importantă este *colinda*, care prezintă în versuri Nașterea lui Christos: flăcăii îmbrăcați în veșminte ca din vechime și cu coifuri de hârtii pe cap cântă versuri în care Irod joacă un rol însemnat. Există obiceiul ca atunci când întâlneau o stea pe cale, Irozii, reprezentanții păgânătății, o tăiau, de unde frica celor ce mergeau cu steaua.

Adunarea acestui material folcloric arată marea preocupare a cercetătorului pentru producțiunile populare, care reflectă credințele de veacuri ale poporului român, păstrate în unele zone nealterat, așa cum au fost ele transmise din generație în generație.

Concluzii

Cercetarea folclorului viu este necesară cunoașterii proceselor, fenomenelor și faptelor de folclor, dar poate ajuta și la o mai bună înțelegere a dezvoltării folclorului, cunoașterea faptelor și fenomenelor din trecutul creației populare.

Ideea fundamentală care se desprinde din toată cercetarea folclorică este aceea a întocmirii unui corpus de literatură populară care să cuprindă tot ceea ce țărâna a creat, a păstrat și a transmis de-a lungul vremii. A. Lambrior a enunțat primul această necesitate în cadrul literaturii naționale, dar viața a fost necruțătoare și nu i-a dat posibilitatea să își ducă la împlinire proiectele în care credea cu ardoare și tărie.

Concepând folclorul ca un complex al tuturor manifestărilor sufletești, cercetătorul a surprins elementele constitutive ale obiceiurilor în cadrul lor natural de desfășurare. De aceea, „el a pornit prin studierea sociologică a obiceiurilor poporului român. Dar n-a rămas la funcția simplist-socială a producției folclorice, ci concepe o categorie estetică a producției populare” (Chițimia, 1968) și acest lucru nu era posibil decât în totalitatea creației populare.

Pătruns de un mare spirit de observație, A. Lambrior reușește să deschidă noi drumuri și în domeniul folclorului, căruia nu i se acordase până în secolul al XIX-lea o prea mare importanță. Este primul culegător al folclorului copiilor, iar în ceea ce privește ceremonialul înmormântării, a menționat pentru întâia oară date referitoare la bocet și la jocurile de priveghi.

Abundența, varietatea și frumusețea materialului complex adunat reflectă intensă viață folclorică pe care o trăiesc oamenii, dar și păstrarea unui fond străvechi tradițional, ca o oglindire în timp a vieții materiale și culturale.

Bibliografie

Scrierile lui Alexandru Lambrior:

Obiceiuri și credințe la români, în “Convorbiri literare”, IX (1875), nr. 1 (*Cumătriile, Jocurile copiilor*); nr. 4 (*Înmormântările*).

Obiceiuri din deosebite timpuri ale anului (pagini inedite de...), publicate de I. Șiadbei, în “Făt frumos”, I (1926), nr. 5; nr. 6.

Însemnări de drum de A. Lambrior (publicate de I. Șiadbei), în “Viața românească”, XIX (1927), nr. 1; nr. 2.

Manuscrise (donate de I. Șiadbei la 15 decembrie 1933), B. A. R., mss. rom. nr. 5294.

Referințe:

- Chițimia, I. C., A. Lambrior, *folclorist*, în “Studii și cercetări de istorie literară și folclor”, VI (1957), nr. 1-2.
- Chițimia, I. C., *Folcloriști și folcloristică românească*, Editura Academiei R. S. R., București, 1968.
- Chițimia, I. C., *Folclorul românesc în perspectivă comparată*, Editura Minerva, București, 1971.
- Coșeriu, Eugeniu, *Les universaux linguistique (et les autres)*, în „Proceedings of the eleventh international congress of linguists”, coordonator Luigi Heilmann, Bologna, 1974.
- Ciubotaru, Ion H., *Folclorul obiceiurilor familiale din Moldova*, Editura Universității “Al. I. Cuza”, Iași, 1986.
- Densusianu, Ovid, *Folclorul. Cum trebuie înțeles*, Editura pentru Literatură, București, 1910.
- Gorovei, Artur, *Folclor și folcloristică*, Editura Hyperion, Chișinău, 1990.
- Gorovei, Artur, *Datinile noastre la naștere*, Cronicar, București, 2002.
- Istoria literaturii române, I, *Folclorul. Literatura română în perioada feudală (1400 - 1780)*, Comitetul de redacție al volumului: acad. Al. Rosetti, redactor responsabil; prof. univ. Mihai Pop, prof. univ. I. Pervain, redactori responsabili adjuncți. Secretar: conf. univ. Al. Piru, Editura Ac. R. P. R., București, 1964.
- Marian, S. Fl., *Înmormântarea la români*, Ed. Academiei Române, București, 1892.
- Neagu, Gh. I. și alții, *Studii de folclor și literatură*, Editura pentru Literatură, București, 1967.
- Nuță, Ion, *Studiu introductiv*, în A. Lambrior, *Studii de lingvistică și folcloristică*, Editura Junimea, Iași, 1976.
- Panu, Gh., *Amintiri de la Junimea din Iași*, vol. I, II, Editura “Remus Cioflec”, București, 1942.
- Papadima, Ovidiu, *Literatura populară română*, București, 1968.
- Pop, Mihai, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1976.
- Ruxăndoiu, Pavel, *Folclorul literar în contextul culturii populare românești*, Editura Grai și Suflet – Cultura Națională, București, 2001.
- Theodorescu, Barbu, Octav Păun, *Folclor literar românesc*, EDP, București, 1967.